

Venäläiset joukot Suomessa maailmansodan 1914—18 aikana; niiden yleisryhmitykset ja toimintasuunnitelmat

Kirjoittanut yleisesikuntaeverstiluutnantti U. V. Rauanheimo

I. Suomen merkitys itärintaman pohjoispuolella

Euroopan poliittinen valtaryhmitys ensimmäisen maailmansodan kynnyksellä oli pääpiirteiltään seuraava: Saksa, Itävalta-Unkari ja Italia olivat solmineet keskenään allianssin, Ranska ja Venäjä keskenään samoin. Englanti oli tehnyt Ranskan ja Venäjän kanssa sopimukset, joiden nojalla voitiin odottaa sen sotatapauksessa asettuvan niiden puolelle. Lisineen ja poistoineen näistä valtaryhmitä kehittyivät sitten ns. keskusvallat ja ympäröivät.

Venäjän pitkän länsirajan pohjoispuolella olevan puolueettoman Ruotsin liittymistä keskusvaltoihin Venäjän yleisesikunta piti jopa todennäköisenä Ruotsin vaikutusvaltaisten piirien saksalaisystävällisyyden ja Ruotsin yleisessä mielipiteessä Venäjää kohtaan ilmenevän epäluuloisuuden tähden.

Riippumatta valtaryhmien lopullisesta muodostumisesta oli Venäjän yleisesikunnalle selviö, että Venäjän oli joka tapauksessa pitkällä länsirajallaan maavoimiensa pääosin taisteltava Saksan ja Itävalta-Unkarin armeijoja vastaan. Näiden voimat ylittivät sekä lukumääräisesti että laadullisesti Venäjän voimat, jota paitsi niiden liikekannallepano ja keskitys voitiin suorittaa nopeammin, kuin mihin Venäjä kykeni. Kaikkein vaarallisimmaksi Venäjälle muodostuisi tilanne aivan sodan alussa siinä tapauksessa, että keskusvallat heittäisivät valtaosan joukoistaan hidasta liikekan-

nallepanoan suorittavan Venäjän kimppuun ja Saksa tyytyisi aluksi käymään puolustussotaa rajallaan Ranskaa vastaan. Saksa oli sotasunnitelmansa perustan — hyökkäys itään vai hyökkäys länteen — kyennyt pitämään salassa. Venäjän yleisesikunta piti Saksan hyökkäystä länteen todennäköisempänä, mutta sen oli luonnollisesti varauduttava päinvastaisenkin varalta.

Venäjän keisarikunnan länsirajan pohjoisosalta kävi tilanteen arvostelu seuraavaan suuntaan: Jos Saksa hyökkää länteen (jolloin Venäjän päävastustajaksi jäisi Itävalta-Unkari), on hyvin epätodennäköistä, että Saksa samalla hajottaisi voimiaan hyökkäämällä Suomeen. Jos Saksa ja Itävalta-Unkari sen sijaan yhdistetyin voimin ensiksi keskittäisivät voimansa Venäjän nujertamiseksi, olisivat niiden armeijojen todennäköisinä tavoitteina Venäjän sydän Moskova ja toisena, ainakin samanveroisena silloinen pääkaupunki Pietari, kaiken hallintokoneiston keskus tsaarinistumiseen, ministeriöineen ja duumineen, Venäjän tärkein sotateollisuusalue, tärkein taloudellisen johdon keskus, Itämeren-laivaston tukialue, keskiö, josta yhteydet jo teknillisestikin koko laajan valtakunnan johtamiseksi ja koossa pitämiseksi olivat korvaamattomat. Siitä huolimatta, että sodan ratkaisutaistelut Venäjän kohdalta ilmeisestikin tultaisiin käymään suurilla sotakentillä jossakin Itämeren ja Mustanmeren välillä, saattoi olla hyvinkin mahdollista, että Saksa hyökätessään Venäjää vastaan pyrki valtaamaan Pietarin Suomenlahden ja sen rannikkoalueitten kautta. Saksaa houkuttelisi tähän operaatioon — nimenomaan heti sodan alkaessa — Venäjän liikekannallepanon ja joukkojen keskityksen hitaus, Venäjän laivaston heikkous, rannikkolinnoitusten keskeneräisyys ja suomalaisten epäluotettavuus, kuten Venäjän yleisesikunta arvioi. Saksa saattoi Itämerelle keskittää viisikertaisen laivastoylivoinan tukemaan maaoperaatioita ja lopputuloksena muiden saavutusten ohella tuhota Venäjän Itämeren-laivaston.

Menestyäkseen täytyisi tämän paljon lupaavan operaation olla ennen kaikkea nopea, ja juuri vain sen nopeuden ansiosta se saatettaisiin suorittaa päämäärän suuruuteen katsoen verrattain vähäisin voimin. Ollakseen taasen nopea — ja samalla yllättävä — täytyisi hyökkäys suorittaa maihinnousuoperaationa mahdollisimman aikaisin ja mahdollisimman lähelle Pietaria. Tämä eliminoi pois maihinnousun Pohjanlahden rannikolla, josta olisi ollut liian

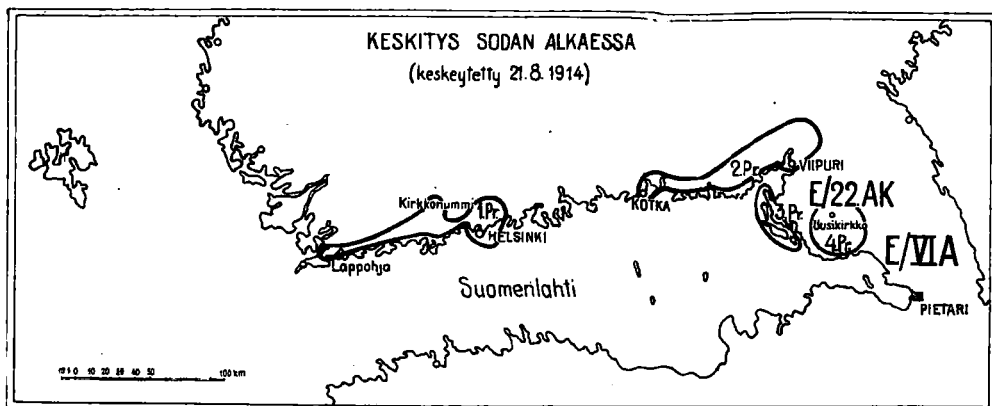
pitkä matka Pietarin porteille, ja samoin maihinnousun Itämerenmaiden länsirannikolla. Jäljelle jäi siis se mahdollisuus, että sikäli kuin Saksa yrittää vallata Pietarin, se tunkeutuu taistelu- ja maihinnousulaivastollaan Suomenlahdelle, luultavimmin Koivistolle saakka, jättäen Viipurinkin selustaansa. Venäjän yleisesikunta laski tämän operaation merikuljetusten todennäköiseksi alkamisajaksi Saksan 10. liikekannallepanopäivän, jolloin Venäjän liikekannallepano vielä olisi kesken. Maihinnousun ensimmäiseen portaaseen tulisi Venäjän yleisesikunnan arvion mukaan kuulumaan neljä saksalaista ja mahdollisesti kaksi ruotsalaista divisioonaa. Toisena portaana seuraisi Ruotsista neljä jalkaväkidivisioonaa ja yksi ratsuväkidivisioona.

II. Puolustustoimenpiteiden I.vaihe

Pietarin puolustamista varten Venäjä asetti VI armeijan,¹ johon kuului yhteensä 8 jalkaväkidivisioonaa, 5 tarkk'ampujaprikaatia ja 1½ ratsuväkidivisioonaa. Tälle armeijalle, komentajanaan suuriruhtinas Nikolai Nikolajevitš, joka jo heti sodan alussa nimitettiin Venäjän kaikkien sotavoimien ylipäälliköksi, oli lisäksi alistettu Itämeren-laivasto sekä Kronstadtin, Viipurin ja Viaporin linnoitukset, Viapori välillisesti Itämeren-laivaston kautta. VI A:n joukoista oli Suomen puolustukseen määrätty 22. AK, johon kuuluivat Suomen rauhanaikaiset miehitysjoukot, neljä suomenmaalaisen nimeä kantavaa tarkk'ampujaprikaatia. Ne olivat nelirykmenttisiä, ja kuhunkin prikaatiin oli liitetty patteristo kenttätykistöä sekä ratsuväki- ja sapööriyksikkö.

Prikaatit olivat heinäkuussa 1914 leirillä Tsarskoje Selossa; Suomen varuskunnissa ja rannikoillamme oli vain vähäisiä ratsuväki-osastoja. Ennen liikekannallepanon julistamista, elokuun 1. päivää, prikaateja jo alettiin asettaa sotakannalle ja pian siirtää varuskuntiinsa täydennettäväksi ja niistä keskitettäväksi toiminta-alueilleen, armeijakunnan esikunta ja 4. Pr. Uudellekirkolle,

¹ Venäjällä nimettiin silloin armeijat latinalaisin, armeijakunnat ja divisioonat arabialaisin järjestysluvuin.

Piiirros 1.

3. Pr. Koivistolle, 2. Pr. pääosin Viipuriin (sen 6. tarkk'ampuja-rykmentti Kotkaan ja rannikolle Kotka—Viipurinlahti) sekä 1. Pr. pääosin Viaporin—Helsingin suojaksi ja yksi rykmentti Kirkkonummelle ja yksi Lappohjaan (ks. piirros 1).

22. AK:n joukkojen keskittäminen kuitenkin keskeytettiin. Saksan joukkojen hyökätessä Belgiaan 4. 8. Venäjän yleisesikunta saattoi päättää Saksan suuntaavan hyökkäyksensä länteen. Venäjän ohjelmaan kuului tällöin hyökätä Saksaan. 22. AK:nkin joukot tarvittiin siihen; 21. 8. sen joukot saivat siirtokäskyn, ja 7. 9. sivuuttivat sen viimeiset junat kaakkoisrajamme. 22. AK ei ehtinyt Tannenbergin taisteluun, mutta kyllä jo seuraavaan, Masurianjärvien taisteluun, jossa sen prikaatit kärsivät erittäin raskaita tappioita Biallan ja Lyckin seuduilla.

Tähän päättyi sodan avaus Suomen suuriruhtinaskunnan kohdalla. Suomea puolustettiin sulkemalla Suomenlahti miinoituksilla ja varautumalla puolustamaan Pietaria Karjalan kannaksella. Tämä suunnitelma, joka ei joutunut koetteelle, oli kieltämättä erikoinen. Sen pääperustana oli sodankäynnin suuri tekijä, aika, jonka Venäjän yleisesikunta epäilemättä laski oikein. Sillä oli lisäksi etuna se, ettei Suomeen tarvinnut keskittää joukkoja muualta valtakunnasta, vaan päinvastoin heti Saksan aikomusten selvittyä joukot voitiin nopeasti irrottaa toisiin tehtäviin.

22. AK:n joukot korvattiin saman VI A:n toisen linjan diviisioilla, 67. D:lla ja 84. D:lla ja 8. Orenburgin kasakkarykmen-

tillä. 67. D ja kasakat sijoitettiin Etelä- ja Lounais-Suomeen, 84. D Karjalan kannakselle, jossa sen takana Pietarin puolustusta varten olivat reservissä 50. D ja 74. D sekä kolme kasakkarykmenttiä. Samanaikaisesti em. divisioonien kanssa saapui maamme 10 nostoväkidrušinaa (kukin n. 1 000 miestä). Suomessa olevien joukkojen komentajaksi määrättiin Viaporin komendantti, kenraaliluutnantti Bauer. Komentosuhteet olivat sikäli omituiset, että Bauer Suomessa olevien joukkojen komentajana oli alistettu suoraan VI A:n komentajalle, mutta Viaporin komendanttina (komentajana) Itämeren-laivaston komentajalle.

Tämäkään järjestely ei kestänyt kauan. 67. ja 84. D siirrettiin rintamalle jo lokakuussa. Tähän tuodut nostoväkijoukot yhdisteltiin kuudeksi nostoväkiprikaatiksi, joihin kuhunkin kuului kuusi jv.drušinaa, kaksi patteria, ratsuväkisotnia ja sapöörikomppania, vahvuus 6 500—7 000 miestä. Näistäkin poistui ennen vuoden päättymistä yksi nv.prikaati. Tällöin oli maassamme nostoväkiprikaateissa ja kasakkarykmentissä n. 35 000 miestä.

III. Puolustustoimenpiteiden 2.vaihe

Vuoden 1914 lopulla Venäjän sodanjohdolle selvisi, että sota tulisi jatkumaan odotettua kauemmin. Länsirintama kiteytyi asemasodaksi, ja Saksan voimien painopiste näytti siirtyneen itärintamalle. Tällöin saattoi hyvinkin tulla kysymykseen maihinnousu Itämeren piirissä, ei kuitenkaan enää Suomenlahden itäosassa, sillä miinakentät oli saatu hyvin laajoiksi, uusia rannikkopattereita oli rakennettu ja entisiä lujitettu, laivastoa oli vahvistettu viidellä englantilaisella sukellusveneellä, ja neljä uuden aikaista taistelulaivaa voitiin vuoden 1915 avoveden tullen liittää laivastoon. Pohjanlahti ja Suomi — eteläistä rannikkokaistaansa lukuun ottamatta — muodostivat sotilaallisen tyhjiön, jollainen aina on omiaan houkuttelemaan valloittajaansa. Uuden rintaman avaamisella Venäjää vastaan tätä kautta saattoi olla merkityksensä samanaikaisesti etelämpänä suoritettavan laajasuuntaisen hyökkäysoperaation apuoperaationa. Puolustustoimenpiteissä Saksan hyökkäyksen varalta voidaankin katsoa vuoden 1915 alusta

lähtien siirryttävän toiseen jaksoon: puolustus ulotetaan Pohjanlahdelle.

Ensimmäisenä toimenpiteenä tässä voidaan pitää rajavartioujoukkojen organisaation uusimista. Tähän asti rannikon ja Ruotsin vastaisen rajan vartiointi oli ollut 1. Petrogradin rajavartioprikaatin kolmen jalkaväki- ja kolmen ratsuväkisotnian — vahvuudeltaan n. 600 miestä — varassa. Käyttäen niitä runkona muodostettiin neljä rajavartiopuolirykmenttiä (divizion) yhteisvahvuudeltaan 16 ratsuväkisotniaa — siis yksinomaan ratsuväkeä. Kesäkuussa perustettiin erityinen merivalvontakunta. Näiden molempien toiminta-alue rannikolla ja saaristossa ulottui Tornioista Lappohjaan saakka.

Samanaikaisesti rajavartioston uudelleenjärjestelyn kanssa, helmikuussa 1915, muodostettiin Suomeen uudelleen oma armeijakunta, 10. nostoväkiarmeijakunta, komentajana kenr.luutn. Resin. Armeijakuntaan kuului:

1. nostoväkiprikaati,

60. » ,

68. » ,

8. Orenburgin kasakkarykmentti,

1. Petrogradin rajavartioprikaati ja

1. ja 2. suomenmaalainen etappikomppania.

Tämäkään järjestely ei elänyt kuin kesään asti, jolloin 10. nostoväkiarmeijakuntaa runkona käyttäen muodostettiin 42. AK, joka sitten jäikin maamme miehitys- ja puolustusjoukkojen rungoksi vuoteen 1918 saakka. Armeijakuntaan kuului:

106. jalkaväkidivisioona,

107. » ,

2. erillinen Itämeren ratsuväkiprikaati (jonka toinen rykmentti tuli valmiiksi vasta syksyllä 1915),

40. sapööripataljoona ja

Suomenmaalainen rajavartioprikaati.

Näiden kenttäarmeijan joukkojen lisäksi oli maassamme edelleen Itämeren-laivasto, sille alistetut Viaporin linnoitus ja Turun-Ahvenanmaan linnoituspiiri, jota tällöin yhdenmukaisesti puolustuksen siirtämisen kanssa Pohjanlahdelle alettiin varustaa, sekä suoraan VI A:lle alistettu Viipurin linnoitus.

42. AK erosi kokoonpanoltaan sängen paljon tavallisesta kenttä-

armeijan ak:sta, mikä aiheutui sen erikoistehtävästä. Armeijakunnan esikunta sijoittui Tampereelle, ja siihen liitettiin ratsuväkiprikaatin ja rajavartioston esikunnat.

Vuoden 1915 puolustussuunnitelma oli pääkohdiltaan seuraava: 42. AK:n joukkoja ei pidetty kyllin vahvoina ratkaisutaisteluun Länsi-Suomessa. Siksi ak:n tehtäväksi määrättiin maihinnousujen torjunta rannikolla ja maihinnousun onnistuttua viivyttävä puolustus Pietariin johtavilla teillä, joille alettiin varustaa kenttälinoitusasemia sopiviin maastonkohtiin Länsi-Suomessa. 42. AK:n oli ylivoiman edessä vetäydyttävä Kymijokilinjalle, jossa vasta ratkaiseva torjuntataistelu suoritettaisiin keisarikunnasta viivytysten aikana kuljetettujen apujoukkojen avulla.

Puolustettava rannikko — Tornion Lappohjaan — jaettiin kolmeen osaan välirajoina Merikarvia (myöhemmin Siipyy) ja Uusikaupunki. Keskimmäistä osaa pidettiin todennäköisimpänä maihinnousukohteena.

Pohjanlahden puolustukseen 42. AK asetti rajavartioston lisäksi 106. D:n ja ak:n komentajan reserviksi 107. D:n Helsinkiin, Tammisaareen, Riihimäelle ja Turkuun. 8. Orenburgin kasakarykmentti jaettiin 106. D:n ja reservin kesken. Armeijakunnan reservi hupeni kuitenkin pian, sillä kaksi 107. D:n rykmenteistä siirrettiin jo elokuulla Rääveliin ja toiset kaksi alistettiin Viaporin komendantille. Maahamme saapui tosin vuoden 1915 jälkipuoliskolla 6. nostoväkiprikaati ja muita nostoväkimuodostelmia, mutta niitä ei alistettu 42. AK:lle. Jättämällä laskuista pois rautatievartiointiin sidotun 6. nostoväkiprikaatin, Kotkan—Haminan seudulle sijoitetun 2. reservipataljoonan, joka koulutti täydennysmiehistöä VI A:aa varten sekä Inon linnakkeen varuskunnan, 3 500 miestä, voimme laskea maassamme vuoden 1915 lopulla olleen miehitys- ja puolustusjoukkoja korkeintaan 50 000 miestä, joista

42. AK:ssa	24 000,
Viaporin komendantin alaisia	15 000,
Viipurin » »	10 000 ja
Turun-Ahvenanmaan saaristoasemassa	1 000 miestä.

Tilanne oli siis sellainen, että puolet joukoista oli sidottu etelärannikon linoituksiin ja puolet — rajavartioprikaati, 106. D ja

osa ratsuväkeä — oli puolustamassa pitkää Pohjanlahden rannikkoa. Armeijakunnan komentajan olisi siis reserviä tarvittessaan täytynyt se haalia kokoon linnoituksista ja tilapäisluontoisista muodostelmista.

Armeijakunnan joukoista oli rajavartiosto melko tasaisesti siroteltu rannikolle Tornioista Lappohjaan. Puolet 106. D:n joukoista, kaksi rykmenttiä, oli keskikaistalla alueella Rauma—Pori—Peipohja, ja toiset kaksi, lukuun ottamatta Pohjanlahden rannikkokaupunkien varuskunniksi hajotettua yhtä pataljoonaa, divisioonan reservinä, sekin keskikaistalla, Tampereella ja Hämeenlinnassa.

Puolustuksen painopiste oli siis keskikaistalla, jota pidettiin uhanalaisimpana. Sillä maihinnoussutta vihollista oli pidätettävä vakavammin linjalla Tampere—Vesilahti (Koski)—Urjala—Forssa, jonka taakse myös pohjoisen kaistan joukot oli hyvissä ajoin siirrettävä. Jos maihinnousu tapahtuisi pohjoisella kaistalla, olisi 42. AK voimaton estämään saksalaisten tunkeutumista Keski- ja Itä-Suomeen; VI A:n olisi saksalaisten torjumiseen siellä käytettävä muita joukkojaan. Saksalaisten etenemistä etelää kohti Pohjanmaan radan suunnassa olisi tällöin viivytettävä linjalla Keuruu—Vilppula—Ruhala—Murole. Jos taas maihinnousu tapahtuisi eteläkaistalla, olisi ennen kaikkea Helsingin—Pietarin ja Riihimäen—Tampereen rataosia suojattava mahdollisimman kauan viivytyslinjalla Urjala—Forssa—Nummela ja taempaan linjalla Hämeenlinna—Janakkala—Vihti. Kaikilla näillä linjoilla suoritettiin vuoden 1915 aikana kenttävarustustöitä teitten suunnissa. — Varsinainen torjuva puolustus suunniteltiin suoritettavaksi Kymijoen—Päijänteen linjalla. Jokilinjalle laskettiin viivytyksen aikana ehdittävän kuljettaa keisarikunnasta kaksi armeijakuntaa ja samoin kaksi armeijakuntaa Lahden—Heinolan tienoille vastahyökkäystä varten etenevän maihinnousuarmeijan sivustaan. Siihen yhtyisivät etelästä käsin Viaporin—Helsingin varuskunnan joukot.

Vuoteen 1916 lyö leimansa ennen kaikkea joukkojen tiheä vaihtaminen. Maamme oli kuin jonkinlainen korjaus- ja varastohuone, jonne lähetettiin rintamalta kuluneita joukkoja lepäämään ja täydennettäväksi ja josta ne jälleen heitettiin rintamalle. Kuten edellä mainittiin, menetti 107. D kaikki joukkonsa. Sen sijaan

42. AK:aan kuului vuoden alkupuoliskolla puolet 115. D:aa Kuopiossa ja Mikkelissä (jonkin aikaa Etelä-Pohjanmaalla). Helsingissä oleskeli huhti—toukokuulla 116. D:n kolme rykmenttiä. Pysyvämmiksi jäivät 128. D ja 92. nostoväkiprikaati, edellinen Viaporin—Helsingin varusväeksi ja jälkimmäinen 6. nostoväkiprikaatin tehtäviin rautateiden ja kenttälinnoitusasemien vartiointiin; 6. Nv.Pr. yhdistettiin perusteilla olevaan Viipurin linnoitusjalkaväkiprikaatiin (3 rykm.). 42. AK ei siis saanut vahvistusta menettämänsä reservin, 107. D:n, tilalle. Sen reservinä voidaan pitää kaksirykmenttisen, Lounais-Suomeen sijoitetun Itämeren ratsuväkiprikaatin osia.

Vuoden 1916 keväällä alettiin sijoittaa kiinteitä asemapattereita — vanhanmallisia, lyhytkantoisia tykkejä — Pohjanlahden satama-kaupunkien puolustuksen tueksi. Vuoden loppuun mennessä niitä oli kaikkiaan 14 ja niissä yhteensä 58 tykkiä. Kesällä muodostettiin Näsijärvelle ja Pyhäjärvelle ns. Satakunnan laivue takavarikoimalla matkustajalaivojamme. Sisävesilaiivue perustettiin myös Saimaalle.

Sodan monipuolistuminen vaati joukkojen organisaation kehittämistä. Jalkaväkirykmentteihin perustettiin konekivääri-, viesti-, valonheitin-, sapööri- ja pomminheitinosastot, ratsu- ja jv.tiedusteluosastot sekä kuhunkin komppaniaan krenatööri- eli käsi-kranaatinheittäjäin osasto; rykmentin komennuskuntien yhteisvahvuus oli n. 1 300 miestä. Kun rykmenttiin 12 kiv.komppanian lisäksi kuului aseeton komppania ja täydennyskomppania, oli rykmentin määrävahvuus n. 4 500 miestä. Komennuskuntien vahvuutta tosin pian pienennettiin, mutta kun pataljoonien luku lisättiin neljäksi (à 4 kompp.), nousi rykmentin vahvuus n. 5 000 mieheen. 106. D:n vahvuus oli siis yli 20 000 miestä vuoden 1916 lopulla.

Ratsuväkirykmenteissä oli kehitys samansuuntainen, samoin rajavartiostossa.

Yksityiskohtaisemmin syventymättä venäläisissä joukoissa vuoden 1916 aikana tapahtuneisiin siirtoihin ja kehitykseen voidaan esittää yhteenvetona, että 42. AK:aan vuoden 1916 lopulla, siis jo melkein vallankumouksen kynnyksellä, kuului:

106. D (4 jv.rykm. à 4 patl. à 4 kompp. ja erik.komennuskunnat; kt.psto à 3 ptria à 6 tykkiä)

2. *Erill. Itämeren Rv.Pr.* (3. Itäm. Rv.R à 4 esk. ja 8. Orenb. Kas.R à 6 sotniaa)

Rajavartioprikaati (16 rv.sotn. ja 16 jv.sotn.)

40. saporipataljoona

Pohjanlahden rannikkotykkistö (14 asemapatteria, 58 tykkiä).

Näiden yhteinen määrävahvuus oli n. 30 000 miestä. 92. Nv.Pr:n (vahvuus noin 6 000 miestä) oli sotatoimien alkaessa määrä tulla alistetuksi 42. AK:n komentajalle. Ottaen lisäksi huomioon ak:n alaiset etappi-, lennätin-, polkupyörä-, auto- ja radiomuodostelmat oli ak:n vahvuus vuoden lopulla n. 40 000 miestä. Sitä paitsi olivat maassamme linnoitusten ja laivaston joukot.

Vuoden 1915 puolustussuunnitelma säilytettiin pääpiirteissään entisellään vuoden 1916 joulukuulle saakka. Puolustustoimenpiteitä koetettiin tarmokkaasti tehostaa lisäämällä ja vahvistamalla kenttälinnoitusasemia. Joukoille teroitettiin erityisesti jo rantaviivalla suoritettavan sitkeän puolustuksen tärkeyttä, ja joukkojen itsenäisen toiminnan mahdollisuuksia koetettiin parantaa varustamalla ne eri aselajien komennuskunnilla ja tarpeellisilla välineillä ja tarvikkeilla. Viestitystä varten rakennettiin koko Pohjanlahden rannikon pituudelle sotilaspuhelinlinja, josta oli haarautumia rannikon ja saarien vartioasemille sekä joukkojen sijoituspaikoille. Uloimpana suorittivat jatkuvaa tiedustelua avoveden aikana kevyet laivastovoimat ja laivastolle alistetut Merivalvontalaitoksen vartioasemat. Rannikon valvonnan muualla paitsi satamakaupungeissa, joissa oli 106. D:n asemapattereita tai jv.osastoja, suorittivat rajavartioston pitkin rannikkoa sirotellut pienet osastot.

Vuoden 1916 aikana näyttää alkaneen syntyä epäröintiä keskimmäisen puolustuskaistan korostetusta uhanalaisuudesta ja puolustuksen voimakkaasta painopistejärjestelystä, ja siksi työnnettiin yksi 106. D:n rykmenteistä pohjoisemmaksi Merenkurkun seutujen puolustuksen lujittamiseksi.

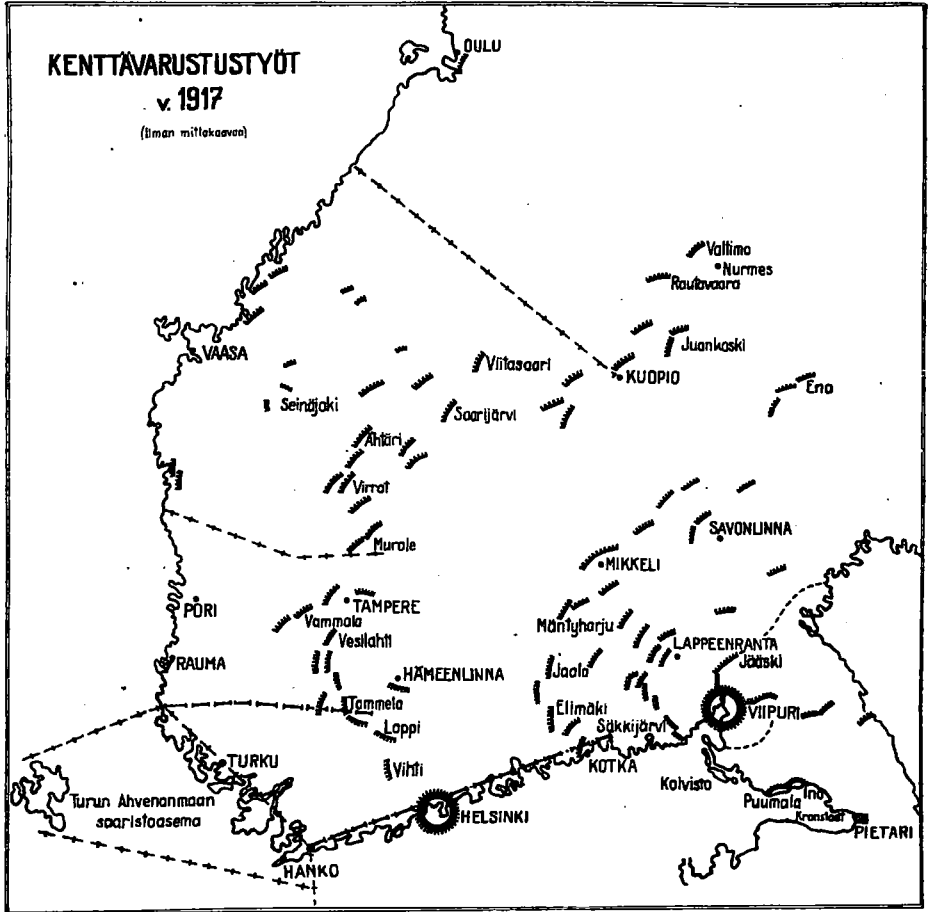
Vuoden 1916 lopulla oli itseluottamus kasvanut niin suureksi — ennen kaikkea rakennettujen kenttälinnoitusasemien ja parannetun viestiverkoston ansiosta — että silloin erilliseksi nimitetyn armeijakunnan (42. Er.AK) komentaja rohkeni antaa uudet sota-toimiohjeet, jotka jäivätkin voimaan siihen asti, kunnes venäläiset joukot poistuivat maastamme. Huomattavin ero entiseen

verrattuna oli siinä, että torjuva puolustus siirrettiin lännemmäksi. Ensimmäinen torjunta-asema, josta ei saanut vetäytyä ilman käskyä, oli rantaviiva ja toinen kenttälinoitusasemin teitten suunnissa varustettu linja Valtimo—Kuopio—Ähtäri—Virrat—Tampere—Forssa—Nummela. Vetäytymisen — jonka sitkeyttä sota-toimiohjeissa erityisesti korostetaan — arveltiin rannikolta tälle linjalle kestävän 4—8 viikkoa, jona aikana keisarikunnasta ehdittäisiin kuljettaa riittävästi apuvoimia ja ryhtyä vastahyökkäykseen. Puolustuskaistojen, joita nyt oli neljä — pohjoinen jaettiin kahtia, välirajana Kalajoki — välirajat ulotettiin nyt kauas taakse sisämaahan. Joukot oli näille puolustuskaistoille jaettu seuraavasti:

1. puolustuskaista (Palojoensuu—Tornio—Kalajoki)
½ patl. + 10 sotn.
 2. puolustuskaista (Kalajoki pl.—Siipyy)
3½ patl. + 7 sotn. + 38 asematykkiä
 3. puolustuskaista (Siipyy pl.—Uusikaupunki)
4 patl. + 2 sotn. + 12 kenttätymkkiä + 20 asematykkiä
 4. puolustuskaista (Uusikaupunki pl.—Lappohja)
9 esk. tai sotn.
- Reservi (Hämeenlinna—Riihimäki—Lahti)
8 patl. + 2 sapööripatl. + 6 kenttätymkkiä.

Huomattava periaatteellinen ero tässä suunnitelmassa edelliseen verrattuna oli se, että vetäytyminen ei enää tapahtuisi Keski-Suomen järvioluetta kiertäen, vaan keskihakuisesti sitä kohti. Voitaneen vakavin perustein epäillä, olisiko viivytyksellä valitun torjunta-aseman edessä olevalla 100—150 kilometrin syvyisellä alueella näin leveällä rintamalla, toisistaan melko eristetyille teille jaetuin, suhteellisesti heikoin venäläisin joukoin jaksanut kestää niin kauan, että takaa olisi ehditty keskittää kylliksi joukkoja kiteyttämään rintama suunnitellulle linjalle. Todennäköisesti jäykempi puolustus olisi voitu suorittaa vasta taempana linjalla Savonlinna—Mikkeli—Jaala—Elimäki—Kymi, joka oli lyhyempiäkin ja sekin varustettu kenttäasemin.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista lähemmin selostaa venäläisten maassamme suorittamien kenttävarustustöiden vaiheita. Oheinen piirros antanee niistä ylimalkaisen kuvan (ks. piirros 2).

Piiros 2.

Maaliskuun vallankumoukseen mennessä ehdittiin varustaa, paitsi eräitä tärkeitä maastonkohtia Pohjanlahden rannikolla ja viivytysasemia rannikolta sisämaahan johtavilla teillä, edellä mainittu uloin puolustusvyöhyke ylimalkaisella linjalla Valtimo—Rautavaara—Kuopio—Saarijärvi—Ähtäri—Virrat—Murole—Tampere—Vesilahti—Tammela—Nummela (tai Vihti). Seuraava varustettu asema kulki Savonlinnan, Mikkelin, Savon radan ja Kymijoen luoteis- ja itäpuolitse; sen pohjoinen jatke sijaitsi Enon seuduilla.

Kolmas asema syvyydessä kulki Saimaasta Luumäen kautta Säkkijärvelle. Vanha Viipurin linnoitus sai ulkovarustuksensa linjalle Juustila—Hanhijoki—Karjalankylä—Vahvaniemi. Tämän takana lännessä oli vielä kaksi sisempää asemaa. Itäpuolella kulki puolustusasema linjalla Tammisuo—Loikkanen—Roisko—Ojala. Tarkoitus oli sulkea kannas kahdella Viipurin uloimpaan varustukseen liittyvällä asemalla, nimittäin Juustila—Antrea—Laatokka ja Juustila—Tali—Lyykylä—Heinjoki—Ristseppälä—Vuoksi, mutta nämä jäivät keskeneräisiksi. Kenttävarustustyöt teetettiin sapöörijoukoilla, joiden vahvuus maassamme v. 1916 ja 1917 oli n. 4 000 miestä ja vapaaehtoisilla tai pakko-otolla määrätyillä suomalaisilla; jopa niitä varten maahamme tuotettiin 3 000 kiinalaista kulia. Ne tulivat suunnattoman kalliiksi järjestelyn, työnjohdon ja työtehon huonouden takia.

Kuva puolustustoimenpiteistä Suomessa jäisi vajavaiseksi, ellei lyhyesti kosketeltaisi muutakin kuin kenttäarmeijaa.

Linnoitukset laajenivat varuskunnista laajoiksi varustetuiksi alueiksi, joille muodostui sekä meri- että maarintama. Tärkein maamme linnoituksista oli laivaston sotasatamaa suojaava Viapori. Sen meririntama linnoitettiin nopeasti. Jo toukokuulla 1915 oli meririntamalla yli 20 kiinteätä patteria etupäässä ulkosaarilla, järeimmät 11-tuumaisia; kaikkiaan oli meririntamalla tykkejä toista sataa. Maarintaman varustuksia alettiin rakentaa jo syksyllä 1914, mutta ne eivät lopullisesti ehtineet valmistua vallankumouksen puhkeamiseen mennessä, jolloin työt keskeytettiin. Aseman muodosti kolme syvyydessä perättäistä yhtenäistä kesto-aittevarustusta, joissa oli maaliskuulla 1917 yhteensä 463 tykkiä. Yhdistetyn Viaporin—Helsingin linnoituksen joukkojen vahvuus vaihteli paljon. Pysyviä olivat kaksi linnoitustykistörykmenttiä ja linnoitusjalkaväkirykmentti, mutta yhdistetyn linnoituksen joukkoina saattoi olla joskus jopa 7 jv.rykmenttiä (syksyllä 1917) sekä muiden aselajien osastoja, virastoja ja laitoksia. Lisäksi varuskunnassa oli linnoitukseen kuulumattomia joukkoja, 42. AK:n ja Itämeren-laivaston muodostelmia ja laitoksia.

Viipuri oli vanha maalinnoitus, mutta siitäkin tuli myös merilinnoitus, joka sulki Viipurinlahden ja ulottui Koivistolle saakka. Ulkovyöhykkeessä oli v:n 1916 lopulla n. 30 tykkiä. Viipurinlahdella oli kaksi perättäistä linnakelinjaa, joista sisempi liittyi

maarintaman varustuksiin. Maarintaman varustuksissa oli vuoden 1916 lopulla yhteensä 224 tykkiä. Linnoituksen vakinaisina joukkoina oli linnoitustykistörykmentti ja linnoitusjalkaväkirykmentti, n. 10 000 miestä; muut, satunnaisesti siellä oleskelevat joukot vaihtuivat vieläkin useammin kuin muualla.

Turun—Ahvenanmaan saaristoaseman linnoittamiseen venäläiset ryhtyivät kesällä 1915, mantereen linnoittamiseen kuitenkin vasta keväällä 1916. Vuoden 1916 päättyessä oli mantereella 10 rannikkopatteria, niissä 40 tykkiä kaliiperiltaan 6"–8" sekä keveämpää tykistöä. Saaristoaseman joukkojen vahvuus oli tällöin lähes 5 000 miestä.

Ilmavoimien merkitys ensimmäisessä maailmansodassa oli sangen vähäinen. Tehtävät rajoittuivat meritiedusteluun. Suomeen sijoitetut ilmavoimat muodostivat Itämeren-laivaston ylipäällikölle alistettuina Itämeren II lentoprikaatin ja olivat sijoitetut etupäässä Lounais-Suomeen ja Ahvenanmaalle. Toimintakelpoisten koneitten lukumäärä oli 40.

Radioasemia venäläisillä oli Suomessa vuodesta 1916 alkaen. Ne suorittivat sekä viestitystä että tiedustelua. Asemia oli ainakin Inossa, Viipurissa, Kotkassa, Suursaarella, Helsingissä, Hangossa, Utössä, Prästössä, Lypertössä, Rönnskärissä, Aspössä ja Vaasassa.

Laivaston toimintaan ei tila salli syventyä. Suureksi osaksi Itämeren eteläosissa tapahtuvana se — etupäässä miinasota sekä kauppamerenkulun suojaaminen — ei sitä paitsi vaikuttanut maamme sijoitettujen maajoukkojen toimintasuunnitelmiin.

IV. Maaliskuun vallankumouksesta vapaussotaan

Venäjän maaliskuun vallankumouksesta 1917 alkoi Venäjän sotavoimien rappioituminen. Suomessa vallankumous aloitettiin upseerimurhilla etenkin Helsingissä ja Viipurissa, ja se jatkui svobodana, miitinkeinä, mielivaltaisuuksina ja palveluksen laiminlyömisenä. Huhtikuun lopulla 1917 42. Er.AK:n komentajaksi nimitetty ratsuväenkenraali Oranovski totesi kesäkuussa kurin täydellisesti luhistuneen. Hänet murhattiin Viipurissa, jonne ak. esik. oli siirtynyt, syyskuun alussa, ja tilalle tuli väliaikaisesti

kapteeni Jelisarov ja hänen jälkeensä lokakuussa kenr.luutn. Nadešnyi kotiuttamiseensa saakka v. 1918. Kaikissa komentoportaissa oli määräysvalta sotilaiden valitsemalla sotamiesneuvostolla, jonka edustajana toimi komissaari. Ilman tämän hyväksyntää ei mikään komentajan tai päällikön toimenpide ollut pätevä.

Huolimatta sotilaallisen komentojärjestyksen lamaantumisesta ja kurin luhistumisesta Kerenskin Venäjä päätti liittolaistensa rinnalla jatkaa sotaa, joskin ehkä uusin tunnuksin. Saksan hyökkäystä Suomeen pelättiin kesällä 1917 entistä enemmän ja tänne siirrettiin yhä enemmän joukkoja.

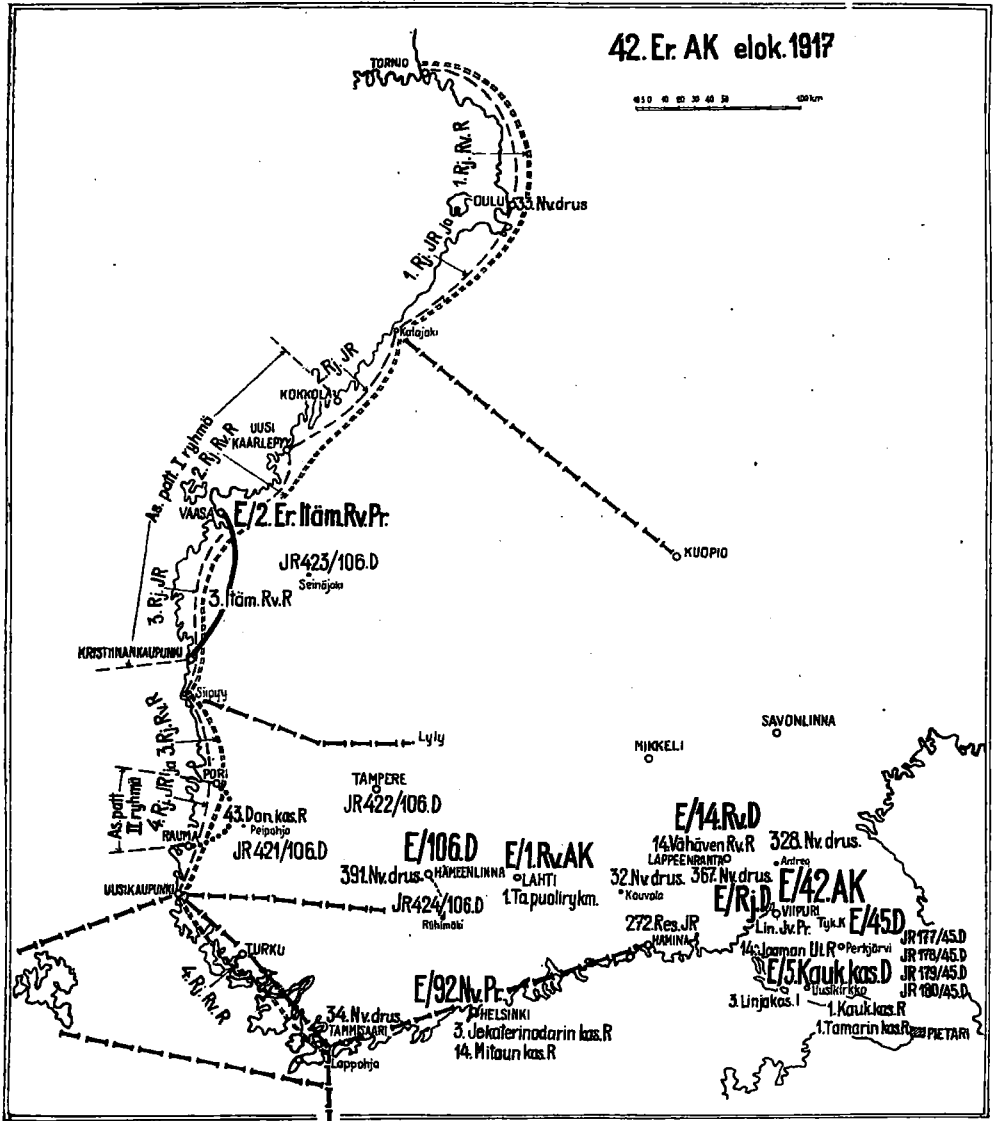
Toukokuussa tuotiin maahamme 5. kasakkadivisioonaa ja elokuun alussa 1. ratsuväkiarmeijakunnan esikunta, 14. Rv.D, ja 5. Kaukaasian kasakkadivisioona. Suomeen siihen asti sijoitettu Itämeren Rv.Pr. alistettiin sek in joksikin aikaa tälle ak:lle. Maassamme oli tällöin yhdeksän rv.rykmenttiä (rajavartioujoukkoja lukuun ottamatta), kasakoita, husaareja, ulaaneja ja rakuunoita, yhteensä 50 eskadroonaa ja rv.sotniaa, 4 jv.sotniaa ja 3 pateria, yhteisvahvuudeltaan n. 10 000 miestä.

Uusia jv.joukkojakin saapui ja ne alistettiin 42. Er.AK:lle: toukokuussa saapuivat 10. Turkestanin tarkk'ampujaprikaati ja 45. D tykistörikaateineen. 10. Pr. siirrettiin kuitenkin pois maastamme jo heinäkuussa, 45. D lokakuussa. Huomattavan pysyvemmän lisän 42. Er.AK sai siitä, että rajavartiosto kehitettiin jo keväällä 1917 divisioonaksi, jonka muodostivat rv.pr. ja jv.pr., kumpaisessakin 4 kaksipataljoonaisia rykmenttiä, yhteisvahvuudeltaan 10 000 miestä. Samoihin aikoihin 40. insinööripataljoonaa kehitettiin kolmepataljoonaiseksi 40. insinööri-rykmentiksi.

Elokuun lopulla 1917, jolloin 42. Er.AK oli suurimmillaan, siihen kuuluivat:

106. D	14 000	miestä
1. Rv.AK	10 000	»
Yhd. Rajav.D	10 000	»
45. D	8 000	»
92. Nv.Pr.	6 000	»
40. Ins.R	3 000	»
Panssariauto-, pp.- ja muita muod.	1 000	»

Yhteensä 52 000 miestä

Piirros 3.

Samanaikaisesti kuin 42. Er.AK:n olivat linnoitustenkin vahvuudet suurimmillaan, Viipurin arviolta 10 000—12 000, Viaporin—Helsingin n. 25 000 ja Turun—Ahvenanmaan vahvuus 6 500 miestä. Kun näihin lukuihin vielä lisätään Viipurin seuduilla kenttälainnoitustöissä olleet muodostelmat n. 4 000, nousee maa-joukkojen vahvuus elokuulla 1917 noin 100 000 mieheen (ks. piirros 3).

Maassamme olevien sotavoimien vahvuuteen on vielä lisättävä pääasiallisesti Helsinkiin ja Lappohjaan sijoitetun laivaston ja sen komentajalle alistetun Pohjanlahden merivalvonnan henkilöstö, yhteensä n. 25 000 miestä.

Elokuun jälkeen kokonaisvahvuus kuitenkin nopeasti alkoi huvia siirtojen — kaksi rv.divisioonaa, 45. D, Viipurin jv.pr., sapööri- ym. erikoismuodostelmia, yhteensä n. 27 000 miestä —, karkaamisten ja lopulta myös kotiuttamisten takia. Maahamme jääneissä joukoissa oli vuoden 1917 lopulla läsnä arviolta 50 % niiden vahvuudesta. Tammikuun lopulla, Vapaussodan syttyessä oli rajavartiostossa, kenttäarmeijan yhtymissä ja linnoituksissa jäljellä noin 40 000 miestä.

V. Vapaussodan aika

Edellä mainituista 40 000 miehen vahvuista miehitysjoukoista valkoiset internoivat tai ottivat sotavangiksi n. 6 500 miestä, jotka aseettomina lähetettiin Venäjälle Laatokan pohjoispuolitse. Heti Vapaussodan puhjettua, helmikuun alussa 1918, annettiin määräys sotilasomaisuuden evakuoimisesta muusta osasta maattamme ensin Viipuriin ja sieltä edelleen Venäjälle. Koska omaisuuden kuljetus tuotti vaikeuksia jo työvoiman puutteenkin takia, määrättiin se osa sotilasomaisuudesta, jota ei voitu viedä pois maasta, luovutettavaksi Suomen Punaiselle Kansanvaltuuskunnalle tai suoraan punakaartille.

Helmikuun lopulla lakkautettiin armeijakunnan vallankumouksellinen sotilaskomitea ja sen tilalle asetettiin likvidoimiskomitea, joka maaliskuun 8. päivänä 1918 päätti lopullisesti lakkauttaa 42. armeijakunnan, koska suurta osaa sen joukko-osastoista todel-

lisuudessa ei ollut enää olemassakaan. Maaliskuun 15. päivänä ilmestyi 106. divisioonan viimeinen päiväkäsky, jossa sanotaan, että 106. divisioonana on katsottava hajotetuksi yllä mainitusta päivästä alkaen ja sen päällystö ja miehistö vapautetuksi vakinaisesta palveluksesta. Viimeisenä 42. armeijakunnan joukko-muodostelmista hajotettiin Suomenmaalainen yhdistetty rajavartioidivisioonana maaliskuun 17. päivänä 1918, minkä jälkeen jäi virallisesti toimimaan enää vain 42. Er.AK:n esikunnan toimisto historiallisten asiakirjojen keräämistä varten. Lopulta hajotettiin huhtikuun puolivälissä myös Viaporista Viipuriin vuoden 1917 lopulla siirretyt 509. ja 511. jalkaväkirykmentit, joiden tehtävänä oli ollut muodostaa venäläisiä puna-armeijalaisosastoja ja huolehtia viimeisten joukkojen kotiuttamisesta Venäjälle.

Vanhan tsaarinarmeijan rappeutuneitten rippeitten poisvieminen maastamme ja sen omaisuuden likvidoituminen siinä järjestyksessä kuin se tapahtui saa selityksensä seuraavasta:

Kun Venäjä tunnusti Suomen täydellisen itsenäisyyden 31. 12. 1917, olisi sen luonnollisesti viipymättä tullut viedä sotavoimansa pois Suomesta. Venäjä oli kuitenkin vielä silloin sodassa Saksaa vastaan eikä suinkaan voinut luottaa puolustuslaitosta vailla olevan Suomen kykyyn estää Saksaa vaivattomasti suorittamasta maihinnousua Suomeen ja etenemästä valloittamaan Pietaria, pääkaupunkia ja vallankumouksen kehtoa. Näyttihän päinvastoin hyvin todennäköiseltä, että Saksa kyetäkseen jo silloin käynnissä olevissa rauhanneuvotteluissa ratkaisevasti painostamaan Venäjää hyökkäisi Suomen kautta Pietariin, jos Suomi jäisi puolustamattomaksi sotilaalliseksi tyhjiöksi. Suomen puolustamisen pääasiallinen merkitys Venäjälle ja ehkäpä ainoa tarkoituksin oli ollut tehdä mahdolliseksi Pietarin puolustus. Tämä asiointila ei mitenkään muuttunut Venäjän maaliskuun eikä marraskuun vallankumouksen takia. Voidaanpa sanoa, että Pietarin merkitys oli vuoden 1917 lopulla valtaan päässeille bolševikeille tärkeämpikin kuin Venäjän entisille vallanpitäjille, joille sen menettäminen ei vielä olisi merkinnyt Venäjän ratkaisevaa tappiota sodassa. Bolševikkipuolueen ja neuvostohallituksen asema kaiken kaaoksen keskellä juuri valtaan pääsyn jälkeen oli mitä kriittisin. Bolševikkien varmimman tukialueen ja hallintokeskuksen sekä samalla Itämeren-laivaston menettäminen olisi hyvinkin voinut kaataa

heidän valtansa ja muuttaa koko Venäjän tulevan historian toisenlaiseksi. Venäläisten joukkojen poistaminen Suomesta ennen rauhansolmimista Saksan kanssa ei reaali poliittisista syistä ollut odotettavissa, etenkin kun uudestimuodostuneella valtiolla ei tähän aikaan ollut mahdollisuuksia turvata puolueettomuuttaan. Tätä taustaa vasten on venäläisten joukkojen pitäminen Suomessa, vastoin Suomen hallituksen pyyntöjä ja vaatimuksia, ymmärrettävissä, ja joukkojen vähin erin tapahtuva kotiuttaminen ja likvidoiminen puolestaan heijastaa rauhanneuvottelujen vaiheita. Niiden kulku oli lyhyesti seuraava:

Neuvostohallituksen valtuuttamana Krylenko esitti Saksalle aselepoa 26. 11. 17, aselepo allekirjoitettiin Brest-Litovskissa 15. 12. ja astui voimaan 17. 12. Sen oli määrä olla voimassa 14. 1. 18 saakka. Rauhanneuvottelut alkoivat samassa paikassa aselevon aikana 22. 12. 17 venäläisten puolesta Joffen johdolla, ja vuoden loppuun mennessä sovittiin alustavasti rauhansopimuksesta »ilman sotakorvauksia ja alueenluovutuksia». Jatkettaessa neuvotteluja, Venäjän puolesta nyt Trotskin johdolla, ei tämä suostunutkaan allekirjoittamaan rauhansopimusta, koska Saksa oli 9. 2. 18 tehnyt erillisrauhan vasta muodostuneen Ukrainan tasavallan kanssa, vaan Trotski ilmoitti, että Venäjä ei tee rauhaa, mutta ei myöskään taistele. Saksa ryhtyi tällöin etenemään Ukrainaan ja Etelä-Venäjäälle. Leninin tahdosta Venäjä kuitenkin jo 20. 2. 18 ilmoitti hyväksyvänsä Saksan sanelemat ehdot. Rauha allekirjoitettiin Brest-Litovskissa 3. 3. 18. Sen mukaan Venäjä sitoutui viemään joukkonsa pois Suomesta. Rauhan solmimisen jälkeen ei luonnollisesti tullut enää kysymykseenkään Venäjän Suomessa olevien joukkojen — oikeastaan niiden rippeitten — osallistuminen valta- taisteluun Suomessa. Saksalaiset, noustuaan maihin Ahvenanmaalla, Hangossa ja Loviisassa taistelivat vain punakaartia vastaan.

Ensimmäisen maailmansodan pääpiirteet Suomessa ovat edellä esitetyn mukaisesti siis seuraavat:

Vuoden 1914 aikana puolustivat venäläiset maa- ja merivoimat Pietaria varautumalla estämään saksalaisten maihinnousut Suomenlahden rannikolla. Vuoden 1915 kevästä lähtien sodan päät-

tymiseen asti varauduttiin Suomea puolustamaan myös Pohjanlahden rannikolla ja ylivoiman edestä vetäytyttyä Etelä-Suomeen ryhtymällä vastahyökkäykseen Päijänteen—Kymijoen linjalta, myöhemmin, saksalaisten hyökkäyssuunnasta riippuen, joltakin kohdalta linjalla Nurmes—Kuopio—Jyväskylä—Tampere—Forssa—Nummela. Siviilimiönä maailmansodan loppuaikana esiintyy Suomen valkoisten ja toiselta puolen venäläisten ja punaisten välinen valtataistelu, joka alkoi Vapausotana venäläisiä voimia vastaan, koska niitä ei itsenäisestä Suomesta Pietarin puolustamisen tähden viety pois, ja jatkui samaan aikaan syttyneenä kansalaissotana, jossa vallankumouksen rappeuttamat venäläiset joukot avustivat punaisia asein ja vapaaehtoisin pääasiallisesti Brest-Litovskin rauhaan eli maaliskuun alkuun 1918 saakka, minkä jälkeen punaiset taistellen yksinään valkoisia ja Saksan heidän avukseen lähettämää yhtymää vastaan kärsivät ratkaisevan tappion.